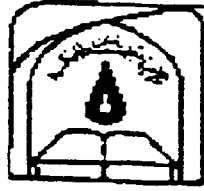
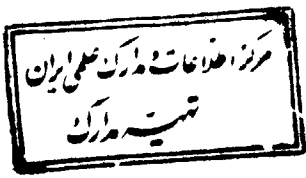

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتابخانه مجلس شورای اسلامی

۱۳۸۰ / ۱ / ۲۰

رساله دوره دکتری تاریخ (گرایش تاریخ اسلام)

اصول و مبانی سازماندهی نظامی

در تاریخ اسلام و تحولات آن

از آغاز تا پایان عصر اول عباسی (۲۳۲ ق)

اصغر قائدان

013219

استاد راهنما

دکتر صادق آئینه‌وند

اساتید مشاور

دکتر هادی عالم‌زاده

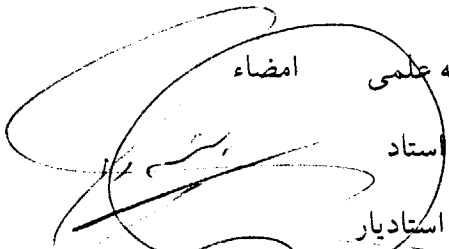

دکتر هاشم آقاجری

فروردین ۱۳۸۰

۳۹۱۹۰

تأیید اعضا هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی رساله خانم / آقای اصغر قائدان تحت عنوان
اصول و مبانی سازماندهی نظامی و تحولات آن در تاریخ اسلام (از آغاز تا پایان عصر اول عباسی ۲۳۲ ق)
را از نظر فرم محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه دکتری پیشنهاد
می کنند.

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	اعضا هیئت داوران
	استاد	دکتر صادق آئینه‌وند	۱- استاد راهنما
	استادیار	دکتر هاشم آقاجری	۲- استاد مشاور
	استاد	دکتر هادی عالم زاده	۳- استاد مشاور
	استاد	دکتر سید جعفر شهیدی	۴- استاد ناظر
	دانشیار	دکتر عزیزالله بیات	۵- استاد ناظر
	دانشیار	دکتر حسین قره چانلو	۶- استاد ناظر
	استادیار	دکتر ولوی	۷- استاد ناظر
		دکتر هاشم آقاجری	۸- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) های خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

(کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته تاریخ اسلام است که در سال ۱۳۸۰ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم /جناب آقای دکتر صادق آئینه‌وند و مشاوره سرکار خانم /جناب آقای دکتر هاشم آقاجری، هادی عالم‌زاده از آن دفاع شده است.)

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه‌های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به مرکز نشر دانشگاه می‌تواند مازاد نیز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصل کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب اصغر فائدان دانشجوی رشته تاریخ اسلام مقطع دکتری تعهد فوق و ضمانت اجزایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

* تقدیم *

به همه کسانی که:

«آمنوا و هاجروا و جاهدوا باموالهم و انفسهم فی سبیل الله»

به همه آنانی که:

«در رشد علمی نگارنده این رساله نقش آفریدند»

پدر و مادر فداکار

معلمان دلسوز

استادان معزز

و به همسر مهربانم

که در تمامی فرازها و فرودهای زندگی ام همواره یار و غمخوار و در
اعتلای علمی ام یاور و مددکار ارزشمندی بوده است.

«خداوند مأجور و سلامتشان دارد.»

* تشکر و قدردانی *

از باب «من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق» بر خود فرض می‌دانم که قبل از هر چیز مراتب قدردانی و سپاس فراوان خود را از محضر استادان بزرگوار راهنما و مشاور:

۱- جناب آقای دکتر صادق آئینه‌وند

۲- جناب آقای دکتر هاشم آقاجری

۳- جناب آقای دکتر هادی عالم‌زاده

که صادقانه در هدایت و راهنمایی حقیر، تلاشی بی‌منت و بی‌دریغ مبذول داشتند، اعلام دارم

آنگاه زحمات استادان بزرگوار و عزیز ناظر:

۱- جناب آقای دکتر سید جعفر شهیدی

۲- جناب آقای دکتر حسین قره‌چانلو

۳- جناب آقای دکتر عزیزالله بیات

۴- جناب آقای دکتر علی محمد ولوی

را ارج نهم

و در پایان:

زحمات همسر گرانقدرم را در ویرایش و سایر مساعدت‌های علمی و فنی در نگارش این رساله پاس دارم.

«سعیهم جميعاً مشکوراً»

چکیده

سازمان و سازماندهی نظامی اعم از هنگام جنگ و غیر آن یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در پیروزی است. در عصر جاهلیت، اعراب در تنازعات و درگیری‌های محدود و جزئی خود که آن را به مفهوم اخص نمی‌توان جنگ نامید، به شیوه جنگ و گریز عمل می‌کردند و متکی به سازماندهی منظم و پیشرفته‌ای نبودند. البته باید اعراب غساسنه و آل منذر را مستثنا کرد. هنگامی که اسلام ظهور یافت مسلمانان براساس آیات الهی به جنگ براساس نظام صفوف (صف/۴) و تهاجم همگانی، به طور منظم و پشت نکردن به دشمن (انفال/۱۵) ملزم گردیدند. در نخستین غزوات، تنوع در رسته‌های نظامی وجود نداشت. سپاه اسلام عمده‌بر پیاده‌نظام و گاهی بر سواره‌نظام متکی بود. نیروی انسانی در جنگ‌های عصر پیامبر(ص) را عنصر عرب تشکیل می‌داد. هنگامی که مسلمانان پارا از مرزهای جغرافیایی جزیره العرب فراتر نهادند سیل نومسلمانان که از نژادهای مختلف بودند وارد سپاه اسلام شدند. از آن پس عناصر دیگری چون موالی، مشارقه، مغاربه، بندگان، صعالیک، زواقیل و سایر گروه‌های اجتماعی و سیاسی وارد سازمان سپاه اسلام شدند. حضور این همه نیروی انسانی عامل مؤثری در پیشرفت و پیچیده‌تر شدن سازماندهی نظامی گردید. رسته‌ها و یگان‌های رزمی متعددی شکل گرفتند. بویژه وقتی مسلمانان به جنگ‌های محاصره‌ای و دریایی رو آوردند، رسته‌های تخصصی مثل منجنیق‌اندازان، نفت‌اندازان، دبابیون، رسته‌های پشتیبانی رزمی و... پدید آمدند و دیگر سپاه اسلام در سازمان خود تنها به پیاده و سواره‌نظام متکی نبود. بر اثر رشد و تکامل دولت و ساختار متمرکز قدرت، دیوان جند برای ثبت اسامی جنگجویان و تعیین عطایای سالیانه آنان پدید آمد که خود اقتباسی از روم و ایران بود. هم‌چنین در این هنگام خلیفه دوم موفق شد ارتشی ثابت و دائمی پدید آورد و بخشی از مردم را صرفاً به حرفه نظامی‌گری مشغول سازد. با گسترش نبردها به مناطق سواحل مدیترانه و شمال آفریقا، مسلمانان به ناچار به دریانوردی و ساخت کشتی رو آوردند و این امر گسترش فن آوری و تکنولوژی میان مسلمانان را به دنبال داشت. آنان در عصر بعد از پیامبر(ص) روشهایی از سازماندهی در حین جنگ را از رومیان الگو گرفتند از جمله خالد بن ولید به تقلید از آنان

سازماندهی کرادیس را با روش خمیس که از اواخر دوران حیات پیامبر (ص) مورد توجه قرار گرفته بود تلفیق کرد و در جنگ یرموک به کار گرفت. از آن پس سازماندهی خمیس با سازماندهی کرادیس در جنگ‌ها استفاده می‌شد. در عصر اموی و عباسی نیز به علت پیچیده‌تر شدن جنگ و سلاح‌های جنگی سازماندهی نیز دقیق‌تر و پیشرفته‌تر به اجرا درآمد. در مجموع شاید بتوان گفت از مهم‌ترین عوامل موفقیت و پیروزی مسلمانان در جنگ‌ها، توجه کافی خلفا و حکمرانان و فرماندهان سپاه به سازماندهی نظامی و نوآوری در تسلیحات و سازمان رزم بود. اگر چه از عامل ایمان به عنوان انگیزه‌ای قوی نیز نباید غافل شد.

واژگان کلیدی: سازمان، سازماندهی، کرادیس، خمیس، زحف، صف، عرب، موالی، مشارقه، مغاربه، لشکر،

جنگ، جهاد، بسیج، میمنه، میسره، قلب، ساقه، طلایع، جند، مرتزقه، مطوعه.

فهرست مطالب:

عنوان	صفحه
- مقدمه	۱
- فصل اول: کلیات طرح تحقیق	
- اهداف، سوالات، فرضیه‌ها و روش تحقیق	۵
- بررسی و نقد منابع	۷
۱- منابع اصلی	۷
الف - منابع تخصصی نظامی	۸
ب - منابع عام	۱۵
۲- تحقیقات جدید	۳۶

فصل دوم: سازماندهی نظامی، تعاریف، کارکردها و عوامل تأثیرگذار

۱-۲. سازماندهی نظامی، تعاریف، کارکرد	۴۱
۱-۲-۱. ارتباط سازماندهی با استراتژی و تاکتیک	۴۳
الف - سازماندهی و هماهنگی بین رسته‌های نظامی	۴۳
ب - وظایف و محورهای مدیریت	۴۴
ج - فرماندهی عملیاتی	۴۷
۲-۲. عوامل تأثیرگذار بر سازماندهی و سازمان نظامی	۴۸
۲-۲-۱. عوامل جغرافیایی	۴۸
۲-۲-۲. عوامل اقتصادی	۵۱
۲-۲-۳. عوامل انسانی و فرهنگی	۵۳
۲-۲-۴. عوامل سیاسی و اجتماعی	۵۶
۲-۲-۵. عامل فن آوری و علم	۶۱
۲-۳. سازماندهی نظامی، پیشینه	۶۵
۲-۳-۱. سازماندهی نظامی ایرانیان	۶۵
۲-۳-۲. سازماندهی نظامی یونانیان	۶۶
۲-۳-۳. سازماندهی نظامی رومیان	۶۷

فصل سوم: سازماندهی نظامی در حین جنگ

- سازماندهی جنگی عرب در عصر جاهلیت	۷۰
- سازماندهی جنگی در عصر اسلامی	۷۳

۷۵.....	۱-۳. سازماندهی قبل از حرکت سپاه.....
۷۷.....	۲-۳. سازماندهی در حین حرکت و در مسیر.....
۷۸.....	۱-۲-۳. حرکت در مسیر براساس سازماندهی خمیس.....
۷۹.....	الف - دوران پیامبر (ص) و خلفای راشدین.....
۸۲.....	ب - دوران اموی و عباسی.....
۸۴.....	۱-۲-۳. نقش و وظیفه طلایع.....
۸۶.....	۲-۲-۳. نقش و وظیفه ساقه.....
۸۷.....	۳-۲-۳. نقش و وظیفه جناحها(میمنه و میسره).....
۸۸.....	۳-۳. سازماندهی در هنگام استقرار در اردوگاه.....
۹۲.....	۴-۳. سازماندهی در میدان جنگ.....
۹۳.....	۱-۴-۳. سازماندهی خمیس در منطقه عملیاتی.....
۹۹.....	۲-۴-۳. سازماندهی کرادیس در منطقه عملیاتی.....
۱۰۹.....	۳-۴-۳. آرایش دایره‌ای.....
۱۱۰.....	۴-۴-۳. آرایش متماطره(پراکنده).....
۱۱۳.....	۵-۳. شیوه‌های جنگی مسلمانان و ارتباط آن با سازماندهی در حین جنگ.....
۱۱۳.....	۱-۵-۳. شیوه جنگ بدون گریز(الکر، دون الفر).....
۱۱۴.....	۲-۵-۳. شیوه صف و جنگ براساس صفوف.....
۱۱۴.....	الف- عصر پیامبر(ص).....
۱۱۶.....	ب - عصر خلفای راشدین.....
۱۱۸.....	ج - عصر اموی و عباسی.....
۱۱۹.....	۱-۲-۵-۳. انواع صفوف، صف مساوی، صف هلالی، صف معطوف.....
۱۲۰.....	۳-۵-۳. شیوه زحف (تهاجم همگانی).....
۱۲۱.....	۶-۳. پراکندگی نیروها در منطقه جنگی.....
۱۲۳.....	۷-۳. تعداد و حجم یگان‌ها و گروههای لشکر اسلامی.....
۱۲۷.....	۸-۳. جایگاه و سلسله مراتب نظامی در لشکر اسلامی.....
۱۲۷.....	- عریف، نقیب، منکب، امیرالکرادوس، امیراللواء، قائد، امیرالتعبئه، امیرالجیش، امیر، قائد زعیم.....

فصل چهارم: تأمین نیروی رزمی

۱۳۵.....	۱-۴. نحوه تأمین نیروی رزمی.....
۱۳۵.....	۱-۱-۴. بسیج عمومی و جزئی.....
۱۴۰.....	۲-۴. اقسام نیروی رزم.....
۱۴۰.....	۱-۲-۴. نظامیان مطوعه (داوطلب).....
۱۴۰.....	الف- عصر پیامبر(ص).....

- ۱۴۲..... ب - عصر خلفای راشدین.....
- ۱۴۳..... ج - عصر اموی و عباسی.....
- ۱۴۵..... ۲-۲-۴. نظامیان مرتزقه (موظف).....
- ۱۴۶..... ۳-۲-۴. دیوان جند و عطا.....
- ۱۴۶..... الف - عصر خلفای راشدین.....
- ۱۵۱..... - تفضیل مجاهدان و نظامیان بر سایرین.....
- ۱۵۶..... - تلاش برای ایجاد ارتشی دائمی.....
- ۱۵۸..... ب - عصر اموی.....
- ۱۶۱..... ج - عصر عباسی.....
- ۱۶۵..... ۴-۲-۴. نظامیان اتباع (بیروان).....

فصل پنجم: هویت گروهها و عناصر رزم

- ۱۶۸..... ۱-۵. عنصر عرب در سازمان سپاه.....
- ۱۶۸..... الف - عصر پیامبر(ص) و خلفای راشدین.....
- ۱۶۹..... ب - عصر اموی.....
- ۱۷۱..... ج - عصر عباسی.....
- ۱۷۵..... ۲-۵. نقش موالی در سازمان سپاه.....
- ۱۷۵..... . انواع ولاء در عصر جاهلیت.....
- ۱۷۶..... . انواع ولاء در عصر اسلامی.....
- ۱۷۸..... الف - موالی در سپاه عصر اموی.....
- ۱۸۰..... ب - موالی در سپاه عصر عباسی.....
- ۱۸۱..... ۳-۵. سایر گروهها و عناصر در سازمان سپاه.....
- ۱۸۱..... ۱-۳-۵. بندگان.....
- ۱۸۲..... ۲-۳-۵. خراسانیان و عرب ساکن خراسان.....
- ۱۸۵..... ۳-۳-۵. ابناء (فرزندان).....
- ۱۸۶..... ۴-۳-۵. کرمینیه و عباسیه.....
- ۱۸۷..... ۵-۳-۵. مشارقه (ترکان).....
- ۱۸۷..... الف - عصر اموی.....
- ۱۸۸..... ب - عصر عباسی.....
- ۱۹۱..... ۶-۳-۵. شاکریه (چاکران).....
- ۱۹۴..... ۷-۳-۵. صعایک (فقرا و محرومان).....
- ۱۹۵..... ۸-۳-۵. زواقیل (دزدان و راهزنان).....
- ۱۹۶..... ۹-۳-۵. افریقاییان.....

۱۹۷	مغاریه .۱۰-۳-۵
۱۹۷	بربرها .۱۱-۳-۵
۱۹۸	راوندیه .۱۲-۳-۵
۱۹۹	عیاران .۱۳-۳-۵
۱۹۹	زطها .۱۴-۳-۵
۲۰۰	اهل ذمه .۱۵-۳-۵
۲۰۱	صقالبه .۱۶-۳-۵

فصل ششم: رسته‌های رزمی و پشتیبانی رزمی

۲۰۴	۱-۱-۶ رسته‌ها و یگان‌های رزمی
۲۰۴	۱-۱-۶ پیاده نظام
۲۰۴	الف - عصر پیامبر(ص) و خلفای راشدین
۲۰۷	ب - عصر اموی و عباسی
۲۰۸	۲-۱-۶ سواره نظام
۲۰۸	الف - عصر پیامبر(ص)
۲۱۱	ب - عصر خلفای راشدین
۲۱۵	ج - عصر اموی
۲۱۵	د - عصر عباسی
۲۱۶	۳-۱-۶ تیراندازان در رسته پیاده و سواره نظام
۲۲۳	۴-۱-۶ منجنیق اندازان
۲۲۴	۱-۴-۱ انواع منجنیق
۲۲۹	۵-۱-۶ دبایون
۲۳۱	۶-۱-۶ فلاخن اندازان
۲۳۱	۷-۱-۶ نفت اندازان
۲۳۵	۸-۱-۶ نیروی دریایی
۲۳۵	الف - عصر پیامبر(ص)
۲۳۶	ب - عصر خلفای راشدین
۲۳۷	ج - عصر عباسی
۲۴۱	۱-۸-۱ تجهیزات و تسلیحات کشتی‌های جنگی
۲۴۵	۲-۸-۱ سازماندهی و آرایش ناوگان به هنگام جنگ
۲۴۶	۳-۸-۱ انواع کشتی‌های جنگی
۲۴۹	۲-۶ رسته‌ها و یگان‌های پشتیبانی رزمی
۲۵۰	۱-۲-۶ الفعله و المهندسون

۲۵۴ تدارکات .۲-۲-۶
۲۵۹ آب و تغذیه .۱-۲-۲-۶
۲۶۰ تسلیحات .۲-۲-۲-۶
۲۶۳ پوشش و البسه نظامی .۳-۲-۲-۶
۲۶۸ لواء و رایة .۴-۳-۳-۶
۲۷۵ خدمات پزشکی .۳-۲-۶
۲۷۸ اطلاعات و امنیت .۴-۲-۶
۲۸۰ ادلاء (راهنمایان) .۱-۴-۲-۶
۲۸۱ عیون (جاسوسان) .۲-۴-۲-۶
۲۸۴ برید (خبررسانی) .۳-۴-۲-۶
۲۸۵ حُرّاس (نگهبانان) .۴-۴-۲-۶
۲۸۸ شرطه (پاسبانان) .۵-۴-۲-۶
۲۹۰ مرابطون .۵-۲-۶

۲۹۲ - تجزیه و تحلیل و نتایج داده‌ها و فرضیات.

۳۰۲ - چکیده انگلیسی.

فهرست منابع

۳۰۴ الف - منابع فارسی
۳۰۵ ب - منابع عربی
۳۰۵ (۱) منابع اصلی
۳۱۳ (۲) تحقیقات جدید
۳۱۷ ج - انگلیسی

مقدمه

هر حکومت و دولتی برای حفظ بقا و قوام خود و مبارزه و مقابله با دشمنان خویش نیازمند نیروی نظامی است حال چنان که این حکومت و دولت با دشمنان متعدد داخلی و خارجی روبه‌رو باشد و از همه جوانب فشارهای نظامی دشمن بر او زیاد باشد، این نیاز هر چه بیشتر خواهد بود. هنگامی که اسلام ظهور کرد دولت نوپای اسلامی برای مقابله با دشمنان خویش که علیه دین جدید وارد جنگ شده بودند و نیز برای وارد ساختن فشارهای سیاسی و نظامی بر دشمن باید به یک نیروی نظامی مقتدری متکی می‌گشت. با گسترش اسلام در داخل جزیره‌العرب و آنگاه خروج از مرزها و برخورد با دشمنان خارجی یعنی عصر فتوح، و عناصر متنوعی در این نیروی نظامی وارد گشتند که فراوانی و تنوع آنها، سردمداران و بزرگان خلافت و حکومت را ناچار می‌ساخت تا به یک سازماندهی دقیق و معقول برای بالابردن کیفیت و توان رزمی خود رو آورند. این امر از آنجا که پشتوانه‌ای عقیدتی و متکی به قرآن داشت و آیات زیادی مسلمانان را مأمور می‌ساخت تا برای مقابله با دشمن و متجاوزان به بسیج امکانات مادی و معنوی و سلاح و نیرو پردازند، مورد توجه بیشتری قرار می‌گرفت. دیری نپایید که این حکومت جدید ضمن سرکوبی دشمنان و فتنه‌گران داخلی، از مرزهای خود گذشت و دو حکومت مقتدر ایران و روم را یکی مضمحل و دیگری را با مخاطره‌ای جدی مواجه ساخت. این موفقیت‌ها در عصر فتوح آن چنان سریع و برق‌آسا بود که اعجاب همگان را برانگیخت. به‌راستی پشت سر این پیروزی‌های درخشان چه چیزی نهفته بود. این نیروی نظامی به چه چیز متکی بود که این گونه پیروزی‌های قاطع را به ارمغان آورد. صرف نظر از عامل عقیدتی و معنوی که نسبتاً عاملی مهم بود، نیروی نظامی و در مجموع اندیشه و فکر صائب نظامی، تاکتیک‌های درخشان و نیز سازماندهی پیشرفته و بدیع را باید از عوامل مهم دانست که ابتدا توسط رسول خدا(ص) و فرماندهان و صحابه برجسته و پس از آنها خلفا و امرا و فرماندهان سپاه به اجرا درآمد.

اگر چه معدودی از مستشرقان و اندیشمندان عصر حاضر منکر وجود هر نوع اندیشه نظامی و استراتژی خاص و در مجموع شیوه‌ها و روش‌های جنگی بدیع نزد مسلمانان و اعراب شده‌اند، ولی بررسی همه جانبه

منابع به جا مانده از آن عصر و عملکرد و نتیجه به دست آمده در آن نبردها نشان می دهد که این سخن غیر علمی و خام است. در برابر این عده کسانی هم هستند که پس از غور عمیق در این زمینه این حقیقت را تأیید کرده اند. در رأس این عده باید از گلوب^۱ نام برد که معتقد است برنامه های استراتژیکی که پیامبر(ص) در سال ۶۳۰-۶۲۳ م (۲-۹ ق) دنبال کرد عیناً در نبردهای بین سالهای ۱۹۱۶-۱۹۱۸ م مورد توجه فیصل اول و لورنس عربستان قرار گرفته است. ترکان عثمانی در جنگ اول جهانی پادگان های بزرگی را در مدینه و مکه ایجاد کرده بودند و این پادگان ها با اشراف بر خط آهن بین دمشق و مدینه موقعیت دولت عثمانی را استوار داشته بود اما امیر فیصل و لورنس مواضع و موقعیت خود را در شمال مدینه تقویت کردند و در آن جا توانستند شریان حیاتی آن شهر را با دمشق قطع کنند، یعنی با تصرف راه آهن، به این ارتباط حیاتی پایان دهند^۲. قطعاً باید منظور این نویسنده از نبردهای پیامبر(ص)، غزواتی باشد که به منظور قطع ارتباطات تجاری و اقتصادی مشرکان با سایر نقاط خارج مکه و عربستان تدارک دیده شده بود. کلوب معتقد است مسلمانانی که تقریباً ۱۲۰۰ سال قبل می جنگیدند با روش ها و هنر جنگ کاملاً آشنا بوده و روش های آنان حتی روشنی بخش برنامه های استراتژیکی یکی از فرماندهان جنگ اول جهانی بوده است^۳. منظور کلوب فرمانده بزرگ آلمانی ژنرال «وون گولتز»^۴ است که می گوید: خالد بن ولید استاد من در هنر جنگ بوده است^۵. این سخن به نقل از یک فرمانده دیگر در جنگ جهانی اول است که می گوید: نیروهای انگلیسی در این جنگ با عقب زدن نیروهای آلمانی و عثمانی، منطقه «السلط» را به تصرف خود در آوردند. نیروهای شکست خورده برای بدست آوردن مواضع خود به تلاش و تکاپو افتادند و هیچ راهی جز شکست دادن و عقب زدن نیروهای انگلیسی نداشتند. این فرمانده آلمانی با اتخاذ آرایش و سازماندهی در عمق بسیار زیاد، بدون درگیری جدی و دادن تلفات، نیروهای انگلیسی را به عقب نشینی ناچار کرد. این آرایش عمقی نیروها در طول ۱۲ کیلومتر صورت گرفت و نهایتاً انگلیس ها را بدون مقاومت جدی به عقب نشینی مجبور کرد. وقتی فرمانده ارشد نیروهای ترک از این ژنرال آلمانی سؤال کرد که این نقشه عالی چگونه به ذهن شما خطور کرد، او پاسخ داد: «این طرح را ژنرال وون گولتز به من یاد داد و او

۱. جان باگت گلوب (John baget Glubb) یکی از نویسندگان و صاحب نظران انگلیسی در تاریخ اسلام و مسائل نظامی در صدر اسلام است که تألیف وی توسط خیری حماد و با عنوان الفقوحات العربیه الکبری به عربی ترجمه و در قاهره، دارا قومیة للطباعة و النشر ۱۹۶۲ م چاپ شده است.

۲. کلوب، پیشین، ۳۱.

۳. همان جا.

۴. Von goitz

۵. یاسین سوید، معارک خالد بن ولید، بیروت، المؤسسة العربیة للدراسات و النشر، ۱۹۲۵ م، ۲۲۸.

